

Martin A Husted: Globalisering

Japan: Med ekspresfart mod modernisering?

Yoshu Chikanobu, "The Emperor, Empress, Crown Prince and court ladies on an outing to Asuka Park".

The Fine Arts Museums of San Francisco/Achenbach Foundation for Graphic Arts Endowment Fund, 1987.1.43a-c

Mellem 1600-1853 var Japan et lukket samfund. Den selvvalgte isolation blev med ét afsluttet i 1853, da den moderne verden i form af amerikanske krigsskibe kom til Japan, og åbnede landet for handel. For japanerne var det et chok, der på alle måder viste, hvor tilbagestående deres land var. Det var en ydmygelse, japanerne ikke kunne glemme, og den politiske elite igangsatte en dramatisk modernisering af landet. De sendte delegationer til Vesten for at søge viden om industri og videnskab og påbegyndte en industrialisering af landet. Resultatet var, at Japan på under én generation forandrede sig fra en feudalstat til en moderne industrination, skabt i Vestens billede. Med deres nye industri begyndte japanerne at udfordre de europæiske stormagter i Asien, det var risikabelt, men det lykkedes. I 1905 besejrede Japan den gamle europæiske stormagt Rusland i en blodig krig. Japans nye status som stormagt var derefter en realitet, men moderniseringen havde også betydet, at samfundet havde forandret sig radikalt.

Japan 1850: Et feudalsamfund, der ikke vil være en del af verden

I 1850 var Japan en stat, der i århundreder frivilligt havde lukket omverdenen ude. Det var resultatet af en radikal eksklusionspolitik fra 1600-tallet. Hvorfor havde Japan valgt en sådan dramatisk politik?

Svaret ligger i indretningen af det traditionelle japanske samfund, som mellem 1600-1860 var et feudalt samfund, domineret af den magtfulde *Tokugawa* klan. Politisk magt var fordelt blandt en række mindre regionale magthavere, *daimyoer*. Deres forbindelse til den dominerende Tokugawa klan skete gennem et

rettigheds- og loyalitetssystem, hvor daimyoerne fik ret til jord og skattefrihed mod, at de til gengæld var loyale mod Tokugawa klanens overhøjhed. Resultatet var, at politisk magt i Japan baserede sig på udstrakt regionalt selvstyre. I de forskellige regioner var der endnu et system af rettigheder og loyalitet. Daimyoerne udøvede nemlig politisk kontrol i hver deres del af landet gennem en alliance med krigerklassen, *samurai*erne - som igen anerkendte daimyosernes myndighed mod opretholdelsen af en række særlige sociale og økonomiske privilegier. Øverst i Japans politiske hierarki var en kejser, men han havde kun en religiøs rolle og ingen politisk magt i perioden 1600-1860.

Japans feudale politiske system afspejlede sig tydeligt i samfundets socioøkonomiske orden. Her var klar social adskillelse mellem krigere, bønder, håndværkere og købmænd i samfundshierarkiet. De forskellige grupper havde hver deres funktion og plads, og der var ringe mulighed for socialmobilitet. Efter den politiske elites mening fungerede det japanske feudalsamfund udmærket, idet der var socialt stabilitet mellem samfundsgrupperne. Udelukkelsen af fremmed indflydelse skal derfor ses som et forsøg på at fastholde landets traditionelle feudale samfundsorden. Det lykkedes i ca. 200 år. Så ankom den moderne verden på godt og ondt til Japans kyst i 1853.

Åbningen af Japan, 1853: Vestens militære overlegenhed

Ankomsten af fire amerikanske krigsskibe i Edobugten den 14. juli 1853 markerede en ny tids begyndelse for Japan. Skibene var under kommando af M. C. Perry der afleverede et brev til japanerne fra den amerikanske præsident Millard Fillmore. I diplomatiske vendinger krævede Præsident Fillmore, at Japan åbnede sig for handel med USA. Helt konkret ønskede USA adgang til japanske havne og fordelagtige handelsbetingelser. At brevet blev afleveret af en amerikansk flådestyrke kunne ikke misforstås af japanerne. Amerikanerne spurgte måske pænt om lov til at handle med japanerne, men opstillede i virkeligheden et ultimatum: Enten åbnende Japan sig "frivilligt" ellers ville USA med brug af militærmagt tvinge japanerne til at åbne landet. Japan fik et års betænkningstid, så ville Perry vende tilbage.

Kommandør Perrys "Sorte Skibe" og amerikanske soldater i Edo (Tokyo) bugten, 1853.

Det amerikanske krav om handel med Japan og tilstedeværelsen af fire amerikanske krigsskibe medførte en krise for nationens politiske elite. Man indså, at Japan ikke besad en våbenmagt, der kunne afvise det amerikanske krav. Militæret besad i bedste fald 1600-tallets våbentechnologi! Der var ingen dampskibe eller moderne kanoner i hele Japan. Den ubehagelige men rigtige konklusion var, at Japan ikke kunne beskytte sig selv mod den amerikanske militærmagt. I 1854 kom Perry tilbage og insisterede hårdnakket på kravet om Japans åbning. Truslen om brugen af militærmagt var ikke til at misforstå. Japan imødekom i 1854 det amerikanske krav og åbnede to havne.

Kommandør Matthew C. Perry, US Navy, 14. juli, 1853 (uddrag) ID

I årevis har adskillige lande ansøgt om samhandel men De har været modstander af dette på grund af national lovgivning. Dermed har I handlet imod guddommelige principper og jeres synd kan ikke overgå. Vores budskab er hermed ikke nødvendigvis, at vi forventer samhandel betingelsesløst, hvilket allerede er blevet jer meddelt af det hollandske skib. Hvis I stadig sætter jer til modstand vil vi gribe til våben og efterfølge jeres synd begået mod de guddommelige principper, og I vil også sikre jeres lov og kæmpe for at forsvare jer. Når man imidlertid overvejer en sådan situation, vil man forstå, at sejren naturligvis vil være vores og at I aldrig vil kunne overvinde os.

Se teksten.

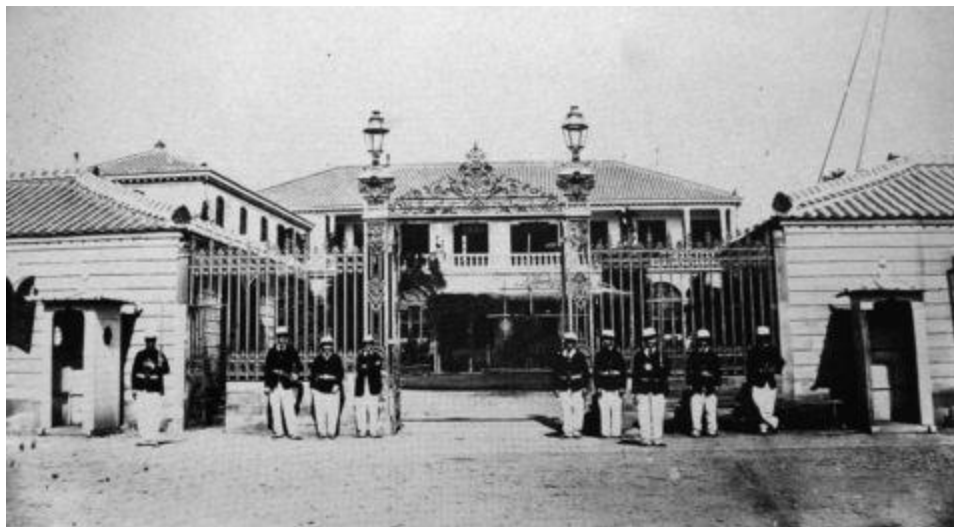
Letters from U.S. President Millard Fillmore and U.S. Navy Commodore Matthew C. Perry to the Emperor of Japan (1852-1853). Asia for Educators, Columbia University.

Ydmygelsen af Japan: "De ulige traktater"

Japans møde med Vesten tog efter 1853 for alvor fart. I de næste år fulgte den ene ubehagelige indrømmelse den anden. Mellem 1857-1859 måtte Japan indgå aftaler om fri adgang til en række havne med Holland, Rusland, Storbritannien, Frankrig. Vesterlændinge lavede hver især en række traktater med japanerne, der grundlæggende afspejlede en dyb ulighed mellem Vesten og Japan. De vestlige stater dikterede traktaternes indhold og sikrede sig en række handelsfordele. Eksempelvis kunne vestlige stater frit sælge deres varer i Japan uden toldafgift, hvorimod japansk eksport til Vesten blev pålagt høj told. Japan havde her mistet kontrollen over sin udenrigshandel, og var derfor ikke en ligeværdig suveræn stat i sin handel med de vestlige stater.

Til den ydmygelse føjede traktaterne endnu én. Vestlige borgere bosat i Japan var ikke underlagt japansk lovgivning men skulle dømmes efter vestlig lov! Her var endnu en markering af, at Vesten med sin militærteknologiske overlegenhed kunne gennemtvinge næsten uhørte krav. De ulige traktaters krav om vestlig forskelsbehandling i sager vedrørende handel og lovspørgsmål afslørede en klar forskel i Vestens selvopfattelse: Vesten var moderne, industrialiseret og civiliseret, og Japan var omvendt traditionel, uindustrialiseret og uciviliseret. Grundlæggende viste traktaterne fra slutningen af 1850'erne, at Japans

suverænitæt - dvs. at japanerne selv kunne ordne deres egne interne forhold uden indblanding fra andre stater - var under voldsomt pres.

Franske soldater bevogter det franske konsulat i Yokohama, ca. 1870.

Wikipedia

Med indgåelsen af de "ulige traktater" blev Japan åbnet for Vestens varer, samt dens massive politiske og kulturelle påvirkning efter ca. 200 års eksklusionspolitik. Den japanske politiske elite anerkendte nødtvungent i 1853, at Japans nuværende politiske og økonomiske udvikling ikke kunne gøre militær modstand mod Vestens krav.

Fra feudalstat til moderne stat: Meiji restorationen 1868

Mødet med det moderne Vesten medførte politisk uro i Japan. Uroen kulminerede med udbruddet af en borgerkrig i 1867-1868, *Boshin-krigen*. På konfliktens ene side stod en reaktionær gruppering. Den kæmpede for bevarelsen af det traditionelle feudale Japan, hvor politisk magt stadig var fordelt decentralt blandt klanerne. På konfliktens anden side stod en moderne gruppering. Den kæmpede for indførelsen af en ny og centraliseret statsmagt, bygget op omkring en magtfuld kejser. De stærkeste militære kræfter var centreret omkring den moderne gruppering. Det afspejlede, at hovedparten af den politiske elite i Japan havde accepteret det faktum, at feudaltiden uigenkaldeligt var forbi. Borgerkrigens udfald var derfor næsten givet på forhånd, og den 1. januar 1868 kunne man gennemføre *Meiji restorationen*.

Meiji restorationen afskaffede den feudale og decentraliserede politiske orden med en ny kejserlig centralmagt, styret af Meiji kejseren og regeringen i Tokyo. For at give restorationen symbolsk betydning, tog kejser Mutsuhito (1852-1912) det ny navn "Meiji" (Oplyst). Markeringen af en ny og "oplyst" tid forsøgte at stille Meiji-regeringen i opposition til feudaltidens "uoplyste" regering. Men i den politiske virkelighed hvilede den politiske magt i Japan stadig på gamle autoritære eliter, der ikke ønskede at inddrage folket. Det nye politiske system var måske baseret på "oplysning", og gennemgik i 1868-1914 også visse demokratiske forandringer. I 1889 kom en ny forfatning, der gav Japan et parlament med overhus og et underhus - der var endda almindelige valg til underhuset. Men på trods af forbedringerne var det politiske system stadig autoritært i sin

grundstruktur. Lige fra Meiji restorationen i 1868 til udbruddet af Første Verdenskrig i 1914 var kejseren den absolutte suveræn, der alene udpegede regeringen. Regeringen stod kun til ansvar for kejseren, og overhuset var den dominerende del af det parlamentariske system.

En ny kurs for Japan, 1868

Meiji restorationen i 1868 var starten på Japans forandringsproces. For at få Japan på ny kurs måtte den nye Meiji-regering finde en effektiv politisk løsning på to problemer, der havde bragt Japan i krise:

1. Det umoderne Japan vs. det moderne Vesten
2. Det ulige forhold til Vesten, særligt de ulige traktater.

I Meiji ministrenes analyse af løsningsmodeller syntes de to problemer forbundne. Den manglende modernisering lå jo til grund for det ulige forhold mellem Japan og Vesten. Kunne regeringen derfor først formulere et politisk reformprogram, der effektivt kunne modernisere Japan - ja, så kunne man vel i selve reformernes udførelse og resultat opnå den ønskede lighed med Vesten!

Historikere anser Meiji restorationen som den centrale milepæl i det moderne Japans historie. Her vedkendte den politiske elite sig behovet for vestlig nytænkning, og slog fuldstændig ind på en politisk kurs mod modernisering. Den nye kurs er tydelig i den såkaldte "Chartered" fra 6. april 1868, der anses som Meiji-regeringens politiske programerklæring.

Et centralt element i Chartereden er regeringens reformiver. Det ses klart af følgende tre uddrag fra Chartereden:

Alle samfundslag, høje og lave, skal sammen og med energi tage sig af økonomiske og finansielle anliggender.

Uciviliserede skikke fra fortiden skal afskaffes, og alle vore handlinger skal følge den retfærdige fremgangsmåde i verden.

Viden skal søges verden over, så kejserstyrets grundlag kan styrkes.

Helmer Jørgensen: Japans modernisering 1853-1912. Gyldendal, 1986. s. 35.

Uddragene fra Chartereden er bevis på, at den politiske elite ønskede forandring af Japan. De repræsenterer som sådan et afgørende nybrud i japansk politik og selvopfattelse og er klart det første vigtige skridt i Japans modernisering. Dog er udstedelsen af Meiji regeringens politiske programerklæring i april 1868 i sig selv ikke ensbetydende med igangsættelsen af faktiske forandringer. Det næste skridt i Japans forvandling stillede den politiske elite over for store overvejelser. Spørgsmålet var, hvordan man forandrede et samfund, der udviklingsmæssigt var tohundrede år efter den moderne vestlige verden? Kunne man nogensinde indhente den moderne verden, og hvordan blev man en del af den globaliserede verden på Japans egne præmisser?

Moderniseringens politiske mål - og skyggesider

Charteredens punkter er interessant i forståelsen af Meiji regeringens motiver for reformer. Et godt udgangspunkt er citeret Viden skal søges verden over, så kejserstyrets grundlag kan styrkes. Her understreger Meiji-regeringen to vigtige politiske strategier, der går som rød tråd gennem Japans moderniseringsproces. For

det første skal moderniseringen ske gennem en fokuseret nysgerrighed over for verden. Man skal finde det relevante for Japan i vestlig videnskab, kultur og teknologi, og fokusere på at lære det bedst muligt.

For det andet var det bagvedliggende mål med indhentelsen af viden om Vesten altid rettet mod skabelsen af en stærkt japansk stat. Kun en stærk stat ville kunne hævde sig i forholdet til Vesten. Den sidste pointe er vigtig at slå fast. Motivet for den politiske elite i Meiji-regeringen var aldrig at skabe et nyt samfund, der indeholdt en ny form for politisk eller social lighed.

En topstyret moderniseringsproces ^{ID}

Charteredens punkt: Uciviliserede skikke fra fortiden skal afskaffes, og alle vore handlinger skal følge den retfærdige fremgangsmåde i verden lyder som progressiv politik. Men punktet dækker over Meiji regeringens moderniseringsproces og dens frontalangreb på den almindelige japaners identitet. Spørgsmålet er, om fortidens skikke og traditioner altid må vige for fremskridtet?

På den ene side var indførelsen af en ny og fransk inspireret straffelov i 1882 et positivt fremskridt. Den gjorde op med Japans forældede straffelov, der eksempelvis tillod tortur. På den anden side skete fremskridtet på bekostning af den store befolknings selvforståelse.

Det klare eksempel var Meiji-regeringens fascination af alt vestligt. Den trådte særlig frem i 1870-1880'erne, hvor traditionel japansk påklædning, arkitektur, kunst og litteratur blev anset som umoderne og uciviliseret. Forbilledet var selvfølgelig vestligt. Man kan sige, at regeringens politik legitimeredes med opgøret med "*uciviliserede skikke*". Men politikken medførte i virkeligheden, at store dele af befolkningen oplevede et identitetstab i løbet af ganske få årtier.

Historikere beskriver ofte Meiji-regeringens modernisering af Japan som et udtryk for en top-down proces. En top-down proces beskriver, hvordan et lille antal beslutningstagere (top) træffer beslutninger om en stats udvikling, der har konsekvenser for hele befolkningen (down). Behandlingen af Charteredens punkter fremstår som historiske beviser på, at forholdet mellem den lille politisk-økonomiske elite i Meiji regeringen og den almene japanske befolkning var domineret af elitens behov. Staten og dermed hele Japan måtte gennemgå en radikal modernisering, ligegyldigt hvad befolkningen end måtte synes.

TOP-DOWN OG BOTTOM-UP ^{ID}

Begrebssparret top-down/bottom-up bør anses som analytiske vinkler, der beskriver to forskellige politiske processer. En top-down proces beskriver, hvordan et lille antal beslutningstagere (top) træffer kritiske beslutninger om f.eks. en stats udvikling, der har store konsekvenser for hele befolkningen (down). En bottom-up proces beskriver, hvordan det store flertal (bottom), grupper eller klasser i befolkningen, træffer beslutninger, der tvinger en mindre elite (top) til at reagere. De to begreber bør i udgangspunktet bruges som beskrivelser af processerne, ikke som forklaringer på dem.

Overordnet kan man sige, at bottom-up processer har tendens til at være mere uforudsigelige i deres endelige politiske resultat end top-down. Det kan sandsynligvis forklares med, at bottom-up processer har flere aktører indblandet i beslutningsprocessen. Derfor har de sværere ved at finde en entydig retning. Meiji restorationen og den efterfølgende modernisering af Japan er et godt eksempel på en top-down proces. Til forskel er *Den Franske Revolution 1789* og *Den Russiske Revolution 1917* gode eksempler på bottom-up processer. Det

bedste nutidige eksempel på en bottom-up proces er *Det Arabiske Forår*, der tog sin begyndelse i december 2010.

Inspiration til et nyt og moderne Japan

Meiji regeringen indså, at hvis Japan ville opnå ligeværd med Vesten, måtte man gennemføre vidtrækkende reformer. De skulle gøre Japan moderne, så vestlige stater kunne genkende sig selv i det japanske samfund. Som en japansk moderniseringsfortæller udtrykte det: Japan må genføde sig med USA som sin moder, og Frankrig som sin fader.

Reformprogrammet krævede detaljeret viden om Vesten, specielt om Vestens historie og kultur samt viden om vestlige teorier om videnskab, industri og militær. For at få den viden afsendte man i 1871 en officiel japansk regeringsdelegation, *Iwakura* missionen på studietur til USA og Europa.

På sin rejse kom Iwakura missionen til USA, Storbritannien, Frankrig, Belgien, Holland, Tyskland, Rusland, Danmark, Sverige, Italien, Østrig og Schweiz. Alle steder blev den modtaget varmt, og vestlige ledere viste stolt de japanske besøgende modernitetens og industriens fremskridt. Man åbnede i Europa og USA alt fra offentlige institutioner, fabrikker, militærinstallationer, skibsværfter, fængsler til museer, så japanerne med egne øjne kunne se, hvordan moderne samfund så ud.

De besøgende japanere anerkendte generelt, at Japan rigtignok var udviklingsmæssigt bagud. Det stod lysende klart, når man besøgte fabrikkerne, støberierne, kulminerne, med selvsyn så og hørte damplokomotiverne på banegårdene, og oplevede byernes infrastruktur - specielt undergrundsbanen i London. Metropoler som London, New York og Paris med deres travle menneskemasser gjorde et enormt indtryk på japanerne, der aldrig havde set lignende.

Iwakura Missionens indtryk af USA ca 1871-1873 ID

Det amerikanske folk er sprængfyldt med vitalitet. Takket være de driftige mennesker er nye maskiner opfundet på den flittigste vis. Opfindsomheden bag disse maskiner, som landets folk er så stolte af, siges at være den bedste i verden. Da vi undersøgte maskiner lavet i dette land, virkede de meget hurtigt og deres design var overraskende nytænkende. Da vi rejste igennem landene i Europa og granskede hundredvis af maskiner, så vi sindrige mekanismer med fantastiske designs. Hver gang vi spurgte til deres oprindelse blev vi fortalt, at mange af dem kom fra De Forenede Stater. Den ene fejl som de imidlertid har til fælles er, at de er temmelig rå i konstruktionen. Ved sammenligning med tysk præcision, britisk kvalitet og fransk elegance, må man uundgåeligt dømme dem "uraffinerede" og rimelig grove. Folkene i Europa er stolte af europæisk kultur og afviser beredvilligt amerikanerne som ukultiverede bønder. Dog finder man her selve Amerikas hensigter og formål, idet amerikanere håner "kultur" som værende blot endnu et ord for overfladisk skin uden nogen praktisk nytte.

Kume Kunitake: The Iwakura Embassy: A True Account of the Ambassador Extraordinary & Plenipotentiary's Journey of Observation Through the United States of America and Europe. bind I. Curzon Press Ltd. UK, 2002. s. 50-53. Oversat af Martin A. Husted.

Men japanerne blev også opmuntret på rejsen. Udviklingen i Vesten var nemlig resultat af den industrielle revolution, der først for alvor slog igennem i hele Vesten i begyndelsen af 1800-tallet. Japanernes konklusion var, at Vesten var ca. 60 år foran Japan, og ikke flere hundrede år som først frygtet. Den konklusion rokkede dog ikke ved, at Iwakura missionen opfattede sig selv som rejsende i en fremmed, ny verden. Den opfattelse havde de gæstfri europæere også af deres japanske gæster.

En svensk avis skrev om den japanske missions ankomst til Stockholm i 1872:

(japanernes) måde at tale på afslørede noget mærkeligt og oldgammelt, som et spøgelse fra ridderlighedens tid, der pludselig står iblandt os, og lige har indåndet luften fra den ny tid længe nok til at få moderne tøj og nu overfladisk orienterer sig nysgerrig om de særlige forskelle mellem den nye tid og deres egen.

Dagens Nyheter, 25. april 1873.

Storbritannien og Tyskland som forbilleder for Japan

I løbet af rejsen indså Iwakura missionen, at ingen af de stater, man besøgte, individuelt var den ideale model for Japans modernisering. Derfor lå øvelsen i at udplukke de forskellige staters styrker og overføre dem til japanske forhold. Missionen var specielt interesseret i Storbritannien og Tyskland.

Storbritanniens stilling som dominerende verdensmagt fascinerede japanerne. Hvordan havde briterne opnået den status? Rent geografisk lå Storbritannien på kanten af Europa. Med den placering og den relative lille befolkning burde Storbritannien ikke være den dominerende politiske magt i verden. Dog lagde japanerne mærke til, at Storbritannien som Japan var et ørige. Et ørige, der havde etableret sig som en dominerende handels- og sømagt allerede før den industrielle revolution med London som sprudlende midtpunkt. Det fordelagtige udgangspunkt forklarede delvist briternes førende globale position. Helt afgørende var dog briternes sammensætning af innovation, gradvise politiske reformer, (der undgik revolutioner) og økonomisk udvikling med fokus på profitable markeder eksempelvis tekstilindustri. Japanerne fremhævede her dampmaskinens betydning for briternes succes: Storbritannien har tæmmet dampens kraft, og har derved mangedobbelt sin produktionskraft, det har monopoliseret profitten fra tekstil og søtransport, og er derved blevet det land, der dominerer verden. Dele af den britiske historie kunne i japanernes analyse godt overføres til Japan. Hvis et lille ørige på kanten af Europa kunne underlægge sig næsten hele verden, så kunne et lille ørige på kanten af Asien vel gøre det samme?

Iwakura Missionens indtryk af Storbritannien ca. 1871-1873 ID

Britanniens rigdom er i bund og grund grundlagt af udnyttelsen af mineressourcer. Den nationale produktion af kul og jern er den største i verden. Folket har udviklet dampdrevet maskineri, dampskibe og jernbaner ved at udnytte disse to ressourcer. Britannien har tæmmet dampens kraft, hvormed evnen til at producere er

mangedoblet, og de har nu monopol på profitten fra tekstiler og transport via havet og er dermed blevet landet, der bestrider hele verden

Se teksten.

Kume Kunitake: The Iwakura Embassy: A True Account of the Ambassador Extraordinary & Plenipotentiary's Journey of Observation Through the United States of America and Europe. bind II. Curzon Press Ltd. UK, 2002. s. 16. Oversat af Martin A. Husted

Tyskland var også interessant for japanerne. Igen var lighederne i centrum. Nu var det tyskernes oplevelser med storpolitik og industri, der interesserede japanerne. Tyskerne havde nemlig succesfuldt løst en række politiske udfordringer, der lignende Japans. Tyskland havde i 1860-1871 formået at etablere en stærk centralmagt centreret omkring en kejser. Det var sket gennem brug af militærmagt. Tyskland havde følt sig ulige i sit internationale forhold sammenlignet med andre europæiske stater. Derfor havde tyskerne ført krig mod Danmark (1864), Østrig (1866), og endelig Frankrig (1870-1871). Deres sejrige krige havde givet storpolitisk anerkendelse fra andre stormagter og havde ført til et samlet Tyskland under kejserens magt. De japanske gæster lyttede opmærksomt ved en officiel middag i marts 1872. Her understregede den tyske kansler Bismarck ligheden mellem det japanske forsøg på at opnå lighed med Vesten i sit internationale forhold som værende ens med Tysklands historie i 1860'erne.

Iwakura Missionens indtryk af Tyskland ca. 1871-1873 ID

Under middagsselskabet til aften fortalte prinsen historien om sit liv fra da han var ung og sagde: "I dag optræder nationer som om de gør deres ærinder i venskab og høflighed, men dette er fuldkommen overfladisk, for bagved denne facade lurer en kamp for overherredømme og gensidig foragt. Som alle I herrer ved, så var Preussen svagt og fattigt, da jeg var en ung dreng. At beskrive situationen i denne lille nation dengang fylder mig altid med intens lede, så jeg ikke kan fordrive billedet fra mit sind. Den såkaldte internationale lov, som skulle beskytte alle nationers rettigheder, gav fra starten ingen sikkerhed på nogen måde. I alle sager, hvor der opstod uenighed kom en stor magt og påberåbte sig den internationale lov og stod ved den, hvis den gavnede; men hvis den stod til at tabe, skiftede den blot spor og brugte militær magt, således at den aldrig begrænsede sig selv til blot at forsvare sig. Små nationer som vores, derimod, måtte pligtro overholde loven til punkt og prikke og universelle principper, som vi ikke turde overtræde, hvilket resulterede i, at vi uvægerligt fejlede i at beskytte vores ret til selvstyre, ligegyldigt hvor meget vi forsøgte, når vi stod ansigt til ansigt med de store magters spot og foragt.

Se teksten.

Kume Kunitake: The Iwakura Embassy: A True Account of the Ambassador Extraordinary & Plenipotentiary's Journey of Observation Through the United States of America and Europe. bind III. Curzon Press Ltd. UK, 2002. s.286-290, 291-292, 323-325. Oversat af Martin A. Husted.

Sidst men ikke mindst havde tyskerne udviklet deres handel og industri til et højt niveau på relativt kort tid. Når japanerne besøgte tyske industribyer som Essen og Dortmund, forstod de, at tyskerne havde formået at samle enorme industrier under enkeltfirmaers kontrol. Firmaerne havde ofte et tæt partnerskab med staten, hvor staten aktivt støttede firmaerne. Tyskernes strategi kunne betegnes som udtryk for statens intervention i økonomien. Dels var staten ofte den største kunde, f.eks. hos våbenfabrikkerne. Desuden beskyttede den tyske stat firmaernes konkurrenceevne og kontrol over det tyske hjemmemarked med opretholdelsen af høje toldsatser. Statens aktive rolle i udviklingen af national industri gav store fordele, der bestemt ikke undgik japanernes opmærksomhed.

KULTURMØDE ELLER KULTURSAMMENSTØD ID

Historie er som fag interesseret i menneskers identitet og samfundsværdier. De kommer ofte tydeligst til udtryk, når et samfund og dets værdier møder et andet samfund med et anderledes værdisæt. Mødet kan betegnes med to begreber: *Kulturmøde* og *kultursammenstød*. Der ligger en implicit antagelse om mødets karakter i de to begreber.

- Kulturmøde betegner et positivt møde mellem forskellige samfundsværdier. Man lærer at se anderledes på sin egen identitet og samfundsindretning. Kulturmøde kan berige begge parter, der bliver klogere på verden og sig selv.
- Kultursammenstød betegner i stedet mødet mellem to samfund som negativt. Forskellige samfund har uforenelige værdier. Kultursammenstød kan skabe konflikt. Konflikten tilspidises af, at begge grupperinger anser netop deres egne værdier som absolut sande, og modstandernes værdier som absolutte falske.

Kulturmøde og kultursammenstød er historisk opstået i forbindelse med opdagelsesrejse, indvandring, kolonisering og imperialismen.

Statens udvikling 1870-1914: Fremvæksten af en moderne nationalstat

Iwakura missionen havde på sin rejse observeret, at man i Vesten investerede massivt i inddragelsen af befolkningen som drivkraft i udviklingsprocessen. Meiji regeringen forstod, at dannelsen af et moderne Japan nødvendigvis måtte mobilisere hele samfundets ressourcer. Mobiliseringens mål var etableringen af et økonomisk og militært stærkt Japan. Et budskab regeringen gik på gang formidlede til befolkningen med propagandasloganet: *fukoku kyohei*: ("Rigt land med stærk hær"). Målet var dannelsen af en moderne japansk nationalstat. Regeringen satte ind på specielt tre områder, der skulle mobilisere den store befolkning til moderniseringsprojektet:

1. En landreform.
2. Et moderne uddannelsessystem.

3. Etableringen af en stående hær og flåde.

En landreform ^{ID}

Landreformen i 1873 skulle øge regeringens mulighed for at beskatte landbefolkningen, så den kunne finansiere moderniseringsprojektet. Men reformen forsøgte også at imødekomme visse hensyn. Det var især landreformens åbning for bøndernes selvejerskab, der signalerede et brud med den feudale orden. Nogle heldige bønder kunne nu få lov til at eje og dyrke egen jord. Men muligheden var kun åben for udvalgte bønder. Det basale landsystem forblev næsten uændret, og det var stadig bønderne, der lejede og dyrkede jorden for landadelen, der ejede den.

Landreformens egentlige forandring var i bønderes skattebetaling. Reformen betød, at bønderne betalte en tredjedel af deres indkomst til staten, en tredjedel til jordejeren, og selv beholdt den sidste tredjedel. Meiji regeringens landreform var ikke motiveret af et ønske om at lave omfattende sociale og politiske reformer. Den var designet til at mobilisere landbefolkningens økonomiske resurser, så de kunne være et økonomisk grundlag for Japans modernisering.

Et moderne uddannelsessystem ^{ID}

Regeringens uddannelsessystem fra 1872 markerede et nybrud i Japan. Skolesystemet var centraliseret efter fransk og tysk model. Med et centralt uddannelsessystem kunne Ministeriet For Uddannelse i Tokyo kontrollere indholdet af al uddannelse i Japan: Fra underskoler, gymnasier til universiteter. Meiji staten havde succes med sin uddannelsespolitik. Det ses på antallet af skolesøgende børn. I 1886 gik ca. 46 pct. af en årgang i skole. I 1906 var tallet oppe på 95 pct!

Udover praktiske kundskaber som at regne og læse, forsøgte man at præge ungdommen i passende retning. Historieundervisningen var eksempelvis domineret af tilgangen *sonno aikoku* ("ær kejseren, elsk landet"). Her lærte skolebørn at anse japansk kultur som unik, og undervisningen baserede sig på patriotisme, selvdisciplin, lydighed og respekt for autoriteter. Med uddannelsesreformen fik regeringen styrket befolkningens kundskaber og opbygget en fælles nationalidentitet. At være "japaner" betød, at man tilhørte et unikt kulturelt og politisk fællesskab. Den identitet var afgørende i dannelsen af den moderne japanske nationalstat.

Etableringen af en stående hær og flåde ^{ID}

Meiji regeringens mest markante tiltag for at danne en nationalstat var etableringen af en stående japansk hær og flåde i 1872. Inspirationen kom igen fra Europas militær. Den nye hær og flåde bestod i 1872 af menige soldater, som var værnepligtige ligesom i Tyskland. Det sikrede dels et stort militær men også, at deres loyalitet udelukkende var rettet mod kejseren og Meiji regeringen.

Den japanske militærmagt blev efter 1880'erne moderniseret med nye våben og skibe, indkøbt i Europa. Resultatet var, at man i 1890'erne begyndte at råde over en af de mest moderne militærmaskiner i Asien. Blandt Meiji regeringen talte man i 1894 hemmeligt om, hvordan man med aggressiv brug af militærmagt i fremtiden kunne hævde Japan i konkurrencen med de vestlige stormagter. Man behøvede dog stadig tid til at udvikle Japans styrke. En ledende japansk politiker beskrev i 1894 strategien:

Japan må på nuværende tidspunkt være rolig og stille, så der ikke opstår mistro. Imens må fundamentet for national magt konsolideres, og vi må se efter og vente på muligheden i Orienten, der helt sikkert vil komme. Når den dag kommer, så vil Japan afgøre sin egen skæbne.

J. W. Storry: Japan and the Decline of the West in Asia 1894-1943. Macmillan, 1979. s. 30.

Japan i forandring, 1868-1890

Japan begyndte i 1870'erne at forandre sig - snart lignende dele af landskabet det industrielle landskab, Iwakura missionen havde oplevet i Storbritannien og Tyskland i 1871. Industrialiseringens synlige kendetegn blev hurtigt en del af virkeligheden i Japan. Byerne voksede støt med den stigende befolkningstilvækst og industrialisering, hvor der opstod velhaver- og arbejderområder. Mest karakteristisk for perioden forandrede byggestilen sig i byernes centrum. Traditionel japansk arkitektur forsvandt til fordel for vestligt inspirerede bygninger. Et eksempel var Japans første højhus i 1890'ernes Tokyo på 12 etager. Bygget efter amerikansk forbillede var højhuset udstyret med elevator, barer og butikker, og bygget som et symbol på et moderne og industrialiseret Japan.

Et andet af industrialiseringens synlige symboler var jernbanen. Den var et klassisk eksempel på periodens globaliserede verdensøkonomi, og evnen til at overføre ny teknologi fra Europa til Asien. Japans første jernbane på små 32 km åbnede i 1872. Banen forbandt byerne Tokyo og Yokohama og blev drevet af den japanske stat.

Den beskedne jernbane var første skridt i en japansk transport revolution. Fra 1880'erne indgik staten i en række partnerskaber med private entreprenører om jernbanens udvikling i hele Japan. Resultatet var, at man i 1914 havde anlagt ca. 11.500 km jernbane. Det betød, at man nu kunne fragte råvarer og produkter over land lige så effektivt som over vand. Det betød samtidig, at den japanske industri blev knyttet sammen på kryds og tværs af landet, og at flere fabrikker kunne specialisere sig. Sidst men ikke mindst åbnende det Japans økonomi for udlandet.

Et dobbeltsnapshot af Tokyo midt i industrialiseringen ca. 1903. Bemærk befolkningens traditionelle klædedrager, der står ud i bybilledets sporvognstrafik, asfalt og el-ledninger.

Library of Congress Prints and Photographs Division Washington, D.C. 20540 USA

Samtidig var Meiji regeringen engageret i anlæggelsen af nye havne, så oceangående skibe kunne anløbe dem. Skibe var nøglen til Japans import og eksport med resten af verden, og i løbet af 1880'erne begyndte britiske og japanske rederier en fast rutefart mellem Japan, Europa og Asien. Med skibsfarten fulgte telegrafteknologien. Fra 1880'erne var større byer forbundet i et telegrafnetværk, og kommunikation som før

havde taget dagevis blev nu overstået på minutter. Med dampskibe, jernbane og telegraphen skete et nedbrud mellem tid og rum i Japan i 1880'erne - som var sket i Vesten små 40 år før.

Statens rolle i Japans industrialisering

Meiji regeringens infrastrukturelle investeringer dannede grundlag for økonomisk vækst. Staten begrænsede sig dog ikke til infrastruktur, men gik også aktivt ind i etableringen og driften af virksomheder. Den japanske stats appetit på at åbne fabrikker havde en enkelt forklaring: De ulige traktater fra 1850'erne. Private virksomheder, ja hele Japans udenrigshandel led under de ulige forhold. De høje toldsatser næsten umuliggjorde japansk eksport, men de manglende importbegrænsninger betød, at Japan blev oversvømmet af udenlandske produkter og varer. Fra 1868-1894 var opstarten af private industrivirksomheder derfor næsten umulig i Japan. De eneste succesfulde virksomheder i Japan var enten udelukkende statsejede eller private firmaer, der indgik i strategiske partnerskaber med Meiji staten.

Forklaringen er, at hvor en privat virksomhed højst sandsynligt måtte lukke i mødet med de ulige traktater, kunne staten tillade sig at fortsætte, og måske på sigt overkomme problemerne. Det afgørende er tidshorisonten bag virksomhedsetableringen. Meiji-staten ønskede industrialiseringen. Den købte enten sine egne virksomheders produkter eller støttede sine private partnere. Staten var tilmed parat til at leve med finansieringen af virksomhedernes underskud. Målet var først og fremmest etablering af virksomheder og udbygning af dem på kort sigt. På længere sigt måtte man så få et overskud af dem. I 1880 kunne finansminister Okuma (1838-1922) opføre Meiji-statens statsejede industrier til at være: 3 skibsværfter, 51 handelsskibe, 5 ammunitionsfabrikker, dele af jernbanenetværket, 10 kul- og jernminer og hele telegrafsystemet. Det var ikke alle disse virksomheder, som gav overskud, men de førte industrialiseringen og moderniteten til Japan. Opgørelsen var et tydeligt bevis for Meiji regeringens aktive intervention og rolle industri- og erhvervsliv.

"Zaibatsu": Statens og private virksomheder i tæt samspil ID

Et karakteristisk træk i Japans moderniseringsproces i 1870-1914 var statens partnerskab med private virksomheder, der betegnes med begrebet *Zaibatsu* ("Finansiell gruppe"). Zaibatsu betegnede en proces, hvor magtfulde familieklaner, i partnerskab med Meiji staten opnåede dominans over gigantiske dele af japansk industri og erhvervsliv. De fire største zaibatsu i Japan var *Mitsui*, *Mitsubishi*, *Sumitomo* og *Yasuda*. De fire firmaer fik en enorm indflydelse på Japans industrielle udvikling, og dermed på japansk historie.

"ZAIBATSU" - DE JAPANSKE INDUSTRIFYRSTER ID

Zaibatsu familieklanernes kontrol over forskelligartede industri-, handel- og finansvirksomheder betegnes i økonomisk teori med begrebet konglomerat. Et konglomerats magt og påvirkning kan sammenlignes med et edderkoppespind. I midten sidder en magtfuld og kontrollerende kerne. Den trækker sine tråde langt ud i en række store og små industrivirksomheder. På den måde påvirkes store dele samfundsøkonomien i én bestemt retning.

Det siger næsten sig selv, at Zaibatsu konglomeraterne havde stor politisk magt, og var en japansk version af industrifyrster som Krupp i Tyskland eller Rockefeller i USA.

Lykkedes Meiji-statens moderniseringsprojekt?

Man må anerkende, at Meiji-statens anstrengelser for at kickstarte moderniseringen af Japan fra 1871 var succesfuld. Det afspejles i, at Japans bruttonationalprodukt (BNP) fordobles i 1885-1914. Den gennemsnitlige årlige vækstrate var 2,7 pct. i 1885-1914. Regeringen kunne sammenligne Japans vækstrater med europæiske stater, eksempelvis Italiens eller Holland. Men BNP siger ikke meget om de dybere strukturelle forandringer af Japans økonomi. Spørgsmålet er, om Japan fik omstillet sin økonomi fra at være en landbrugsøkonomi til at blive en industriøkonomi? Her er svaret mere tvetydigt.

I udgangspunktet er det klart, at Meiji regeringen fik industrialiseret betydelige dele af Japans økonomi - i partnerskab med zibatsuerne. En god indikator på industriel udvikling er energiforbruget fra moderne energikilder, kul og petroleum. Et stigende energiforbrug er en indikation på økonomiens øgede pulsrate, idet den gør brug af moderne industrielle maskiner f.eks. dampmaskiner. I 1890 lå Japans årlige kulforbrug på 4.6 millioner tons. I 1913 var forbruget steget til 23 millioner tons, det femdobbelte! Det øgede energiforbrug vidner om industrialiseringens gennemslagskraft i japansk økonomi. Det vidner om et begyndende skifte fra landbrug - til industriøkonomi.

Industriel succes? ID

Den store succeshistorie i første del af Japans industrialisering i 1874-1905 var tekstilindustrien. I 1874-1905 blev der etableret fabrikker, der producerede billige tekstilprodukter til det indiske og specielt det kinesiske marked. I Kina kunne de japanske producenter mere eller mindre undgå de vestlige handelsbarrierer, og derved frit eksportere til konkurrencedygtige priser. I 1874-1905 stod tekstilindustrien for ca. en tredjedel af den samlede værditilføjelse af Japans industriproduktion!

Hele den industrielle udvikling var dog ikke lige så succesfuld. Til sammenligning udviklede den japanske sværindustri, dvs. jern- og stålindustri og skibsværfter sig mere tøvende. Først i 1901-1912 begyndte stålindustrien at etablere sig som en industri med vækstpotentiale. Indtil da var Japan afhængig af import af jern og stål. Det samme billede gjorde sig gældende inden for skibsindustrien. Først i 1913 havde man etableret seks store skibsværfter, der kunne bygge moderne dampskibe på over 1000 tons. Japan var derfor nødt til at købe sine store oceangående skibe i udlandet. Sammenlignet med vestlige standarder var japansk skibsindustri endnu ikke imponerende. Forskellen understreges, når man sammenligner produktionen på det britiske værft *Harland and Wolff*, der i 1911 søsatte *Titanic* på 53.000 tons.

Resultaterne af Japans økonomiske udvikling ID

Historikere har forsøgt at inddele Japans økonomiske udvikling i en række faser.

1. **Fase 1868-1880:** Regeringen dominerede den økonomiske udvikling. Staten anlagde fabrikker til produktion af krigsmateriel.
2. **Fase 1880-1895:** Regeringen indgik i stigende grad partnerskab med private iværksættere. Staten gav lån og skattefordele, og tilbød fordelagtig adgang til etablering af privat industri.
3. **Fase 1895-1912:** Regeringen og private havde i fællesskab udviklet en vis industriøkonomi med solid vækst. Industrien var særlig centreret omkring de store byer, og specielt zibatsu konglomeraterne dominerede industriudviklingen.

Grundlæggende kan man sige, at Meiji-regeringens industrialisering fik placeret Japan i en økonomisk mellemgruppe i 1914. Det var en succesfuld bedrift, når vi tager udgangspunktet i 1850'erne i betragtning. Fra 1854-1914 lykkedes det at bryde med én økonomisk model og introducere én helt ny. Resultatet var, at Japan i

1914 ikke mere var en af de umoderne asiatiske økonomier. Men ud fra en streng økonomisk betragtning var japanerne endnu ikke kommet på lige fod med de vestlige stater. Meiji-regeringens projekt lykkedes således i store dele, men formåede alligevel ikke at gøre det umulige.

Det afgørende for Meiji regeringen var måske heller ikke evnen til at konkurrere økonomisk med eksempelvis Storbritannien. I stedet behøvede man en økonomi, der kunne skabe den nødvendige vækst til dannelsen af et stærkt Japan, som kunne konkurrere militært med de vestlige stormagter.

Japan opnår ligeværd med Vestens stormagter

I 1900-1901 tog den japanske politiske elite det første skridt mod etableringen af Japans politiske ligeværd med de europæiske stormagter. Lejligheden var, at der i Kina var opstået et oprør mod tilstedeværelsen af vestlig (og japansk) indflydelse. Den såkaldte *Bokseropstand* i 1900-1901 blev med succes nedkæmpet af en fælles styrke bestående af amerikanske, britiske, tyske, russiske, franske og japanske styrker - en af mange ydmygelser, Kina oplevede fra fremmede militærmagter og imperialister i perioden ca. 1830-1949.

Efter japanernes aktive rolle i nedkæmpelsen af den kinesiske opstand blev Storbritannien interesseret i Japan som en storpolitisk medspiller. Briterne var nemlig blevet stærkt optaget af det tysk-britiske flådekapløb fra 1898, hvor den britiske flåde måtte koncentrere hovedparten af sin flådestyrke hjemme i Europa, omkring Nordsøen. Hertil kom, at Storbritanniens økonomi var under pres af nye fremvoksende stormagter som USA og Tyskland. London havde ikke råd til at bygge en flåde, der kunne dække britiske interesser i Europa og i Asien. Derfor søgte briterne efter allianceparter i Asien og Stillehavsområdet, som aflastning for deres flåde, og Japan var en oplagt samarbejdspartner. Hvis Japan og Storbritannien kunne arbejde sammen i Asien og særlig i Stillehavet, så kunne London opretholde sin indflydelse - og magtbalancen - i dette område uden at det kostede briterne ekstra resurser.

Japanernes pris for en sådan alliance med briterne var klar: Ophævelsen af den ulige traktat fra 1850'erne samt anerkendelsen af Japans interesse i Korea. Det gik briterne gerne med til, og i 1902 indgik Storbritannien og Japan en militæralliance. Det var det første skridt mod anerkendelsen af Japan som ny asiatisk stormagt.

Den russisk-japanske krig 1904-1905: Japan bliver en stormagt ^{ID}

I februar 1904 kom det afgørende punkt, hvor den japanske politiske elite bedømte, at Japan havde udviklet sig tilstrækkeligt økonomisk og militært til at udfordre en af de største vestlige stormagter: Rusland.

Baggrunden for den russisk-japanske krig var typisk for periodens rivalisering mellem stormagterne. Rusland var en af de største stormagter, og i 1904 forsøgte russerne at udvide deres interesseområde i Asien, særlig i Manchuriet og i Korea. Det stødte direkte sammen med japanernes egne forsøg på at opnå kontrol over Korea. Manchuriet og Korea var interessant for Japan og Rusland fra stort set de samme årsager. Ud fra en økonomisk vurdering var der store råstof- og mineralforekomster begge steder. Ud fra en politisk-militær vurdering var kontrollen over Korea og Manchuriet strategisk vigtigt på grund af deres geografiske beliggenhed. Herfra kunne man kontrollere Det Gule Hav samt Det Japanske Hav.

Oversigt over Den Russisk-Japanske krig 1904-1905 samt indholdet af den efterfølgende fredafslutning.

I Tokyo bekymrede Meiji-regeringen sig over den stigende russiske tilstedeværelse i Asien. Russerne styrkede hvert år deres position. Det skete med bygning af verdens længste jernbane, *Den Transsibiriske Jernbane*, der forbandt det "europæiske Rusland" med det nye "asiatiske Rusland". Moskva havde desuden udvidet havnebyen Vladivostok ("Østens hersker"). Fra Vladivostok kunne den russiske flåde effektivt nå japanske farvand. Russiske flådeskibe og tropper var stationeret i dele af Korea, særlig i Port Arthur. Ruslands ambitioner om at etablere sig som Asiens dominerende imperiale stormagt var ikke skjult for nogen.

Meiji-regeringen besluttede sig for at udnytte overraskelsesmomentet, og man angreb i bedste "Pearl Harbour" stil den russiske flåde i Port Arthur i februar 1904. Det succesfulde japanske angreb var starten på en relativ kort men meget blodig og kostbar krig. Krigen mellem Japan og Rusland var det nye århundredes første store krig. Den var en militær konkurrence mellem økonomier, der begge havde industrialiseret sig til en vis grad. På landjorden var krigen stillestående men meget blodig. Både Rusland og Japan havde store hære engageret

bevæbnet med moderne våben som maskingeværer og hurtigskydende kanoner. Det medførte store tab på begge sider. Krigen var blevet industrialiseret, og den blev udkæmpet i skyttegrave beskyttet af pigtråd. Japan indsatte 300.000 soldater i landkrigen. I blodige slag lykkedes det til sidst i februar 1905 at besejre russernes 500.000 mand store hær. Sammenlagt døde ca. 130.000 russiske og japanske soldater i landkrigen.

EN FORSMAG PÅ FØRSTE VERDENSKRIG? ID

Militærobservatører og journalister fra stormagter som Storbritannien, Frankrig og Tyskland besøgte ivrigt slagmarken under den russisk-japanske krig. Her kunne de med selvsyn se, hvordan industrialiseret krig med moderne våben udspillede sig som den totale menneskelige tragedie. Her indså observatørerne ikke, at en europæisk stormagtskrig ville være en gentagelse af samme tragedie i et ufatteligt omfang.

Rusland besejret, 1905 ID

På trods af de store slag og tabene af menneskeliv kom landkrigen til at stå i skyggen af søkrigen. Her gik japanernes enestående sejr ved Tsushima-strædet 27.maj 1905 verden rundt. Slaget ved Tsushima-strædet er i sig selv en interessant fortælling. Russerne anvendte nemlig deres Østersøflåde i slaget. Den var afsejlet fra sin base i nærheden af Skt. Petersborg ved Østersøen i januar 1905. Derefter havde den sejlet næsten hele jorden rundt i et forsøg på at hjælpe de russiske landtropper i Asien. Da flåden endelig ankom til krigsskuepladsen, ventede katastrofen. Alle den russiske flådes krigsskibe på nær tre blev sænket af de overlegne japanere på én dag ved Tsushima. Det var en total ydmygelse af russerne, som ikke havde forventet at møde en så kompetent japansk flåde. Nederlaget ved Tsushima fik russerne til at indgå en fred med Japan i september 1905.

Den japanske flåde sejler ud for at møde den russiske, maj 1905. På små 50 år havde japanerne etableret en militærmagt, der var på niveau med de europæiske stormagters.

Et nyt Japan?

Med freden i 1905 fik Japan en række storpolitiske indrømmelser fra Rusland, hvor kontrollen over Korea var specielt vigtig for japanerne.

Artikel 2 i fredsaftalen mellem Rusland og Japan, 1905 ID

Den Kejserlige Russiske Regering anerkender Japans altoverskyggende politiske, økonomiske og militære interesser i Korea, og indvilliger i hverken at ville forhindre eller blande sig i sådanne tiltag af styring, beskyttelse eller kontrol, hvormed Den Kejserlige Japanske Regering finder det nødvendigt at udføre i Korea.

Se teksten.

Text of the Treaty: Signed by the Emperor of Japan and Czar of Russia. New York Times, 17 oktober 1905. nytimes.com.
Oversat af Martin A. Husted

Men sejren markerede også en afgørende skillelinje i Vestens opfattelse af Japan. Før krigen i 1904 var Japan i mange vestlige toppolitikeres opfattelse en opkomling, der geografisk var langt væk og økonomisk tilbagestående. Japan var stadig en del af det umoderne og traditionelle Asien, der ikke havde nogen stemme i en verden domineret af de vestlige stormagter. Efter krigen i 1905 havde det forandret sig. Japan havde bevist, at det var den dominerende stormagt i Asien. Der var blandt de vestlige stormagter respekt for Japans militær, i de vestlige befolkninger ligefrem frygt for "Den Gule Fare". Japan havde på godt og ondt som det første ikke-vestlige land slået en vestlig stormagt, og med det opnået den internationale anerkendelse, man havde efterstræbt.

Britisk tegneserie, 1905. Den russiske zar er chokeret over sit militærs manglende evne til at få en let sejr over Japan - og resten af Europas traditionelle stormagter ser også angst mod øst.

Library of Congress Prints and Photographs Division Washington, D.C. 20540 USA

Sejren i 1905 kan siges at være kronen på værket for Meiji statens forsøg på at modernisere Japan. Moderniseringens mål var nået, og Japan var nu en anerkendt stormagt. Bagvedliggende den udvikling lå de store fremskridt i Japans økonomi. Den var forandret og udviklede sig stadig mod sin fulde industrialisering. Den japanske stat havde også forandret sig. Befolkningen var blevet mobiliseret i et uddannelsessystem og i et effektivt militær. Dagligdagen i Japan var ligeledes meget anderledes i 1905 end i 1853. Japanske industribyer lignende små og mellemstore udgaver af Manchester, Essen og Chicago. I Meiji-elitens optik var der i 1905 meget at være stolt af. I tiden indtil 1914 var Japans udvikling præget af økonomisk vækst og landets indtræden på den internationale scene som stormagt.

På den anden side er Japans moderne historie efter 1914 en fortælling om, at radikale forandringsprocesser er potentielle katastrofer. Nogle historikere mener, at Japans katastrofale involvering i Anden Verdenskrig kan forklares med Meiji restorationen. Argumentet er, Japans store forandring medførte, at flere traditionelle politiske, sociale og økonomiske strukturer blev opløst til fordel for en række små grupperinger, der samlede hele samfundets magt omkring sig. Sejren i 1905 betød, at man i toppen af det politiske og militære system

blev overbevist om fordelene ved krig som det bedste storpolitiske magtinstrument i løsningen af udenrigspolitiske problemer.

**KILDER på de følgende sider,
ikke en del af fremstillingen**

Amerika åbner Japan for omverdenen, 1853

OM AMERIKA ÅBNER JAPAN FOR OMVERDENEN, 1853 ID

Kilden gengiver den amerikanske præsident Millard Fillmores brev til den japanske kejser. Kommandør Perry gav brevet til japanerne ved sin ankomst i Edo-bugten 1853.

Brev fra Millard Fillmore, Præsident af De Forenede Stater, til Hans Kejserlige Majestæt, Kejseren af Japan, 13. november, 1852 ID

Mægtige og gode ven: Jeg sender Dem dette åbne brev gennem kommandør Matthew C. Perry, officer af den højeste rank i de Forenede Staters flåde, og kommandør af eskadrillen, der netop nu besøger Deres Kejserlige Majestæts herredømme.

Jeg har beordret kommandør Perry at forsikre Deres Kejserlige Majestæt for, at jeg nærer de venskabeligste følelser for Deres Majestæts person og regering, og at jeg har ingen anden grund til at sende ham til Japan end for at fremsætte til Deres Kejserlige Majestæt, at De Forenede Stater, og Japan bør leve sammen i venskabelighed og samhandel.

De Forenede Staters forfatning og love forbyder al indgriben i andre nationers religiøse og politiske anliggender. Jeg har især beordret Kommandør Perry til at afholde sig fra enhver handling, der på nogen måde måtte forstyrre freden i Deres Kejserlige Majestæts herredømme.

De Forenede Stater strækker sig fra ocean til ocean: Oregon og Californien ligger direkte overfor Deres Kejserlige Majestæts herredømme. Vores dampskibe kan sejle fra Californien til Japan på 18 dage.

Vores mægtige stat Californien producerer omkring 60 millioner dollars i guld årligt, udover sølv, kviksølv, ædelstene og mange andre værdifulde varer. Japan er ligeledes et rigt og frugtbart land og producerer mange meget værdifulde varer. Deres Kejserlige Majestæts undersåtter er faglærte i mange kunstformer. Jeg efterstræber, at vores to lande bør handle med hinanden, til gavn for både Japan og De Forenede Stater.

Vi har forståelse for, at Deres Kejserlige Majestæts regerings ældgamle love ikke tillader udenrigshandel, undtagen med Kina og Holland, men som verdenssituationen ændres og nye regeringer opstår, virker det klogt,

i ny og næ at vedtage nye love. Der var engang, hvor selv Deres Kejserlige Majestæts regerings ældgamle love blev vedtaget for første gang.

Omkring samtidig blev Amerika, som nogle gange kaldes Den Nye Verden, opdaget og koloniseret af europæerne. I lang tid var der kun få mennesker, og de var fattige. De er nu blevet temmelig mangfoldige, deres handel er meget vidtstrakt, og de er af den mening, at hvis Deres Kejserlige Majestæt ville gå så langt til at ændre de ældgamle love og således tillade fri handel mellem de to lande, da ville det være overordentligt udbytterigt for dem begge.

Hvis Deres Kejserlige Majestæt ikke er overbevist om, at det ville være sikkert at fuldstændig ophæve de ældgamle love, der forbyder udenrigshandel, så kan de indstilles i fem eller ti år for at prøve eksperimentet. Hvis det viser sig ikke at være så udbytterigt som forventet, så kan de ældgamle love gøres gældende igen. De Forenede Stater begrænser ofte deres traktater med fremmede stater til et par år for derefter at forny dem, hvis det er ønsket.

Jeg har beordret kommandør Perry til at nævne en anden sag for Deres Kejserlige Majestæt. Mange af vores skibe passerer hvert år fra Californien til Kina, og en stor mængde af vores folk gør hvalfangst nær de Japanske kyster. Det sker sommetider i stormfuldt vejr, at et af vores skibe forliser på Deres Kejserlige Majestæts kyster. I sådanne tilfælde anmoder og forventer vi, at vores uheldige folk behandles med venlighed, og at deres ejendom beskyttes, indtil vi kan afskibe et fartøj, der kan bringe dem væk. Vi er meget alvorlige omkring denne sag.

Yderligere har jeg beordret Kommandør Perry at gøre klart for Deres Kejserlige Majestæt, at vi har begreb om, at der er en overflod af kul og forsyninger i det Japanske Imperium. Vores dampskibe brænder en stor mængde kul af, når de krydser det store ocean og det er ikke belejligt at transportere dette hele vejen fra Amerika. Vi beder om, at vores dampskibe og andre fartøj kan få tilladelse til at stoppe i Japan og udstyre sig med kul, forsyninger og vand. De vil betale for dette med penge, eller hvad end Deres Kejserlige Majestæts undersætter foretrækker, og vi anmoder Deres Kejserlige Majestæt om at udpege en belejlig havn, i den sydlige del af kejserdømmet, hvor vores fartøj kan stoppe i dette ærinde. Vi er meget ivrige i denne sag.

Dette er de eneste grunde til, at jeg har sendt Kommandør Perry med en stærk eskadrille til at aflægge et besøg til Deres Kejserlige Majestæts berømte by, Edo. Venskab, handel, tilføring af kul og forsyninger, og beskyttelse af vores forliste folk.

Vi har beordret Kommandør Perry til at bede Deres Kejserlige Majestæt om at tage imod nogle gaver. De er ikke af særlig værdi i sig selv, men nogle af dem kan bruges som eksempler på varer, der produceres i De Forenede Stater og de er tilsigtet til at minde om vores oprigtige og respektfulde venskab.

Må den Almægtige holde Deres Kejserslige Majestæt i Hans vældige og hellige varetægt!

Som vidnesbyrd herom, har jeg ladet De Forenede Staters mægtige sejl fæste herpå og underskrevet selvsamme med mit navn i byen Washington i Amerika, sædet for min regering, den trettende dag i Novembermåned, i året et hundrede tusind ottehundrede og tooghalvtreds (1852).

Deres gode ven,

Millard Fillmore

Af Præsidenten:

Edward Everett, Udenrigsminister.

Letters from U.S. President Millard Fillmore and U.S. Navy Commodore Matthew C. Perry to the Emperor of Japan (1852-1853). Asia for Educators, Columbia University.

USA strammer kursen over for Japan, 1853

OM USA STRAMMER KURSEN OVER FOR JAPAN, 1853 ID

Da Kommandør Perry ikke fik svar fra japanerne, sendte han endnu et brev. Følgende brev gengiver de amerikanske krav om adgang til Japan, og de fremstilles mere firkantet.

Kommandør Matthew C. Perry, US Navy, 14. juli, 1853 ID

1

I årevis har adskillige lande ansøgt om samhandel, men De har været modstander af dette på grund af national lovgivning. Dermed har I handlet imod guddommelige principper, og jeres synd kan ikke overgå. Vores budskab er hermed ikke nødvendigvis, at vi forventer samhandel betingelsesløst, hvilket allerede er blevet jer meddelt af det hollandske skib. Hvis I stadig sætter jer til modstand, vil vi gribe til våben og efterfølge jeres synd begået mod de guddommelige principper, og I vil også sikre jeres lov og kæmpe for at forsvare jer. Når man imidlertid overvejer en sådan situation, vil man forstå, at sejren naturligvis vil være vores, og at I aldrig vil kunne overvinde os. Hvis en sådan situation ansporer jer til at søge forsoning, da bør I hejse det hvide flag, som vi netop har leveret til jer, og vi vil i overensstemmelse dermed stoppe beskydningen og indgå fred med jer ved at vende vores krigsskibe til siden.

2

Kommandør Perry

Letters from U.S. President Millard Fillmore and U.S. Navy Commodore Matthew C. Perry to the Emperor of Japan (1852-1853). Asia for Educators, Columbia University.

Oprørske samuraikrigere ca. 1860

OM OPRØRSKE SAMURAIKRIGERE CA. 1860 ^{ID}

Billedet gengiver en gruppe oprørske samuraikrigere fra ca. 1860, der kæmpede for bevarelsen af det traditionelle Japan. Krigerne afviste i deres kamp alt moderne og vestligt - en paradoksal position, idet det moderne og vestlige - kameraet - netop er hele grunden til billedets tilblivelse.

Foto af oprørske samuari krigere, ca. 1860erne

Felice Beato/Henry Guttman/Hulton Archive/Getty Images

Iwakura Missionens indtryk af USA

OM IWAKURA MISSIONENS INDTRYK AF USA CA. 1871-1873 ID

Kilden gengiver japanernes studierejse, Iwakura Missionen (1871-1873). Her følger deres indtryk af USA. Læg mærke til kildens opmærksomhed på detaljer, der må have været mere eller mindre usynlige for den almindelige amerikaner. Japanerne var observatører af de industrialiserede vestlige samfund, som så alt med nye øjne.

Iwakura Missionens indtryk af USA ca 1871-1873 ID

1

Nu vil jeg diskutere minedrift og industriel produktion i Amerika. I de sidste år har intet været mere profitabelt i minedriften end kul og jern og Amerikas kulminer er så rige, at de producerer tre gange så meget som hele Europa tilsammen. I 1871 var mængden af udvundet kul i Amerika 3.400.000 tons, hvoraf Pennsylvania alene producerede en tredjedel. Halvdelen af den totale mængde kom fra Michigan, New York og Ohio. Udover disse producerede atten andre stater jern. Med hensyn til kobber, så kommer fire femtedele af landets sammenlagte produktion fra miner nær Lake Superior i Michigan. Ædelmetaller som guld og sølv produceres mest i regionen med kyst ud til Stillehavet. I 1871 var værdien af eksporteret guld og sølv 98.500.000\$. Derudover udvindes bly i staterne Illinois og Missouri, ligesom olie har givet store afkast i Pennsylvania. Staterne Pennsylvania og Massachusetts producerer også byggematerialer såsom marmor og skifer samt klart glas [...]. Dette lands minedrift er berømt over hele jorden.

2

Produktions- og industrikunsten er opstået på grund af udviklingen i arbejdet med jern og stål. Amerika er rigt på kul og jernmalm, og derfor blomstrer produktionen af jern og stål. På tidspunktet for vores besøg var der 386 støberier til forarbejdning af jernmalm med 27.500 ansatte i landet og 574 højevnede producerede mere end 2.000.000 tons jern. Der var 2.653 kanon- og våben støberier med op til 51.000 håndværkere ansat. Derudover var der fabrikker, der producerede ingeniørmaskiner og landbrugsudstyr samt alle slags butikker med maskiner [...] og værker, som producerer almene jern- og stålprodukter: I alt 310 steder som dette med 45.000 ansatte. Det mest aktive center for at producere jern og stål er Pennsylvania: Philadelphia og Pittsburgh er især berømte. Herefter kommer New York, der især er kendt for sin skibsindustri. Andre

industrielle centre er Cincinnati i Ohio og St. Louis i Missouri. Både New Jersey og Maryland producerer også jern og stål.

Om det amerikanske folk: ID

3

Det amerikanske folk er sprængfyldt med vitalitet. Takket være de driftige mennesker er nye maskiner opfundet på den flittigste vis. Opfindsomheden bag disse maskiner, som landets folk er så stolte af, siges at være den bedste i verden. Da vi undersøgte maskiner lavet i dette land, virkede de meget hurtigt og deres design var overraskende nytænkende. Da vi rejste igennem landene i Europa og granskede hundredvis af maskiner, så vi sindrige mekanismer med fantastiske designs. Hver gang vi spurgte til deres oprindelse blev vi fortalt, at mange af dem kom fra De Forenede Stater. Den ene fejl som de imidlertid har til fælles er, at de er temmelig rå i konstruktionen. Ved sammenligning med tysk præcision, britisk kvalitet og fransk elegance, må man uundgåeligt dømme dem "uraffinerede" og rimelig grove. Folkene i Europa er stolt af europæisk kultur og afviser beredvilligt amerikanerne som ukultiverede bønder. Dog finder man her selve Amerikas hensigter og formål, idet amerikanere håner "kultur" som værende blot endnu et ord for overfladisk skin uden nogen praktisk nytte.

4

Formålet med handel er at give værdi til genstande fremstillet igennem landbrug og produktion og at opnå profit fra processen. Folkene i Amerika og Europa anser derfor styrken og svagheden i handel som enormt vigtig på samme måde som landbrugskulturer er dødeligt opmærksomme på hvor meget afgrøde de høster. At opdage økonomisk tilbagegang i én by eller en havn kan have betydning for hele landet, de er altid forberedte på sådanne problemer.

Om amerikansk industri: ID

5

Fra dengang, hvor handlen åbnedes mellem Europa og Amerika har amerikansk grovfoder været importeret af Holland og brugt til at firdoble eller femdoble antallet af dyr i landet. Britiske fabriksarbejdere spinder

bomuld og hele industrien afhænger af det. Mange lande blev afhængige af Amerikansk tobak og sirup. På grund af amerikansk korn, kød og mælkevarer er befolkningsantallet steget i Europas fjerne egne.

6

Der er en stor mængde handel mellem Amerika og Europa. Amerika eksporterer rå materialer til gengæld for Europæiske færdigproducerede varer, så amerikanske politikere pålægger hårde skatter på produkter fremstillet udenlands i forsøget på at fremme hjemlig produktion. Dette kaldes en "told" eller "beskyttende skat". Det resulterer i, at beklædning, redskaber, husholdsvare og legetøj – faktisk alle slags fremstillede produkter – bliver dyrere i Amerika end i Europa.

Kume Kunitake: The Iwakura Embassy: A True Account of the Ambassador Extraordinary & Plenipotentiary's Journey of Observation Through the United States of America and Europe. bind I. Curzon Press Ltd. UK, 2002. s. 50-53. Oversat af Martin A. Husted.

Iwakura Missionens indtryk af Storbritannien

OM IWAKURA MISSIONENS INDTRYK AF STORBRITANNIEN CA. 1871-1873 ID

Japanerne rejste ud i verden for at samle indtryk, Iwakura Missionen (1871-1873). Her følger deres indtryk af Storbritannien. Læg mærke til kildens opmærksomhed på detaljer, som må have været usynlige for den almindelige brite. Japanerne var observatører af de industrialiserede vestlige samfund, der så alt med nye øjne.

Iwakura Missionens indtryk af Storbritannien ca. 1871-1873 ID

Om grundlaget for Storbritanniens magtposition: ID

1

Britanniens rigdom er i bund og grund grundlagt af udnyttelsen af mineressourcer. Den nationale produktion af kul og jern er den største i verden. Folket har udviklet dampdrevet maskineri, dampskibe og jernbaner ved at udnytte disse to ressourcer. Britannien har tæmmet dampens kraft, hvormed evnen til at producere er mangedoblet, og de har nu monopol på profitten fra tekstiler og transport via havet og er dermed blevet landet, der bestrider hele verden.

Om metropolen London: ID

2

Mellem Westminster Bridge og London Bridge ligger byens mest fremgangsrige distrikt. Massive stenvolde er blevet bygget på begge sider af denne del af floden og langs dem løber der ekstremt brede veje. Der er ingen huse på flodbredden, men gaslamper er blevet installeret for at give lys om natten. De løber langs floden som en halskæde af stjerner. På månebelyste aftener og snehvide nætter udgør de et smukt syn.

Iblandt disse broer er der jernbanebroer. Tog flyver tværs over floden og over hustagene for at ankomme på stationer på den anden side. Sporene er støttet nedefra af enorme jernsøjler. Sten "hvælvinger" er blevet bygget (hvor sporene krydser hinanden) over hovedvejene. Togenes hjul buldrer som torden, idet de passerer ovenover ved ankomst og afgang fra stationerne. Passagerer, der stiger på togene sværmer sammen som bier til bikuben og dem, der stiger af, spreder sig som myrer fra tuen.

Der er også en underjordisk jernbane langs floden. Den starter nær Mansion House i indre by (City), derefter følger den floden så langt som til Vauxhall Bridge, hvorfra den går rundt om den østlige udkant af byen og så mod syd. Den omkredser en tredjedel af London, idet den hovedsagligt løber gennem udgravede tunneler i udbyggede områder. Fordi tunnelerne er lavet af mursten eller sten og buet i sektioner, er de lige så stærke som en solid stenblok begravet i jordens indre. Enhver, der sidder eller ligger i et hus i en af gaderne, hvor togsporet løber under, hører en konstant buldren hele dagen, ligesom underjordisk torden. I hele London kører toge konstant ovenover og nedenunder uafbrudt. Konstruktionen af disse jernbaner er en højst bemærkelsesværdig bedrift inden for ingeniørkunsten. [...]

Hele Londons befolkning går konstant til og fra i høj fart. De styrter af sted, så deres fødder næsten ikke rører jorden. Når de vurderer deres særpræg, siger Briterne, at deres fødder aldrig hviler længe på jorden. Briterne har også et ordsprog: "Tid er penge". Dette er alt, man behøver at vide til at forstå, at alle arbejder hårdt i deres arbejde og er meget flittige. I Europa er der et ordsprog om briterne, franskmændene, tyskerne og amerikanerne: "Hvis hver får en opgave og seks timer til at gøre det, så vil amerikaneren færdiggøre opgaven på fem timer og bruge den resterende tid på at gå en afslappet gåtur; franskmændene vil færdiggøre opgaven på fire timer og drikke, synge og danse resten af tiden; Englænderen vil færdiggøre arbejdet på fem timer og bruge den sjette time på at arbejde på en ny opgave; og tyskeren vil ikke kunne færdiggøre opgaven på seks timer men vil i stedet arbejde hele natten". Det bør understreges, at denne historie opsummerer de fire nationaliteters særpræg på bedste vis.

Kume Kunitake: The Iwakura Embassy: A True Account of the Ambassador Extraordinary & Plenipotentiary's Journey of Observation Through the United States of America and Europe. bd. II. Curzon Press Ltd. UK, 2002. s. 16, 40-41, 43.
Oversat af Martin A. Husted

Iwakura Missionens indtryk af Tyskland

OM IWAKURA MISSIONENS INDTRYK AF TYSKLAND CA. 1871-1873 ID

Japanerne rejste ud i verden for at samle indtryk, Iwakura Missionen (1871-1873). Her følger deres indtryk af Tyskland. Læg mærke til kildens opmærksomhed på detaljer, som må have været usynlige for den almindelige tysker. Japanerne var observatører af de industrialiserede vestlige samfund, der så alt med nye øjne. Japanerne var dybt optaget af Tyskland – mest pga. lighederne med Japan.

Iwakura Missionens indtryk af Tyskland ca. 1871-1873 ID

Om mødet med Bismarck: ID

1

I aften fik vi en middagsinvitation fra udenrigsministeren, Prins Bismarck. Han blev født i Berlin d. 1. april 1815 og studerede jura ved Georgia Augusta Universitet i Göttingen, hvor han også tilegnede sig sprog og internationalt diplomati. Da han var 33 blev han medlem af Den Preussiske Lovgivende Forsamling og da han var 36 blev han ambassadør i Frankrig. Han blev overført til posten som ambassadør i Rusland da han var 44 men under tiltrædelsen af den nuværende kejser af Tyskland, Wilhelm I, i 1861, gik han tilbage til sin tidligere post i Frankrig. Under de to måneder han arbejdede i Paris var han allerede i gang med at manipulere landets affærer og smede rænker bag scenetæppet imens han rejste frem og tilbage imellem Preussen og Frankrig. I september 1862 tiltrådte han embedet som udenrigsminister samt embedet som statsminister samtidigt og arbejdede mod at hjælpe Kejseren til at forstå hans ambitioner. I 1864 blev Danmark besejret og to hertugdømmer (Schleswig og Holstein) blev returneret til Tyskland, imens Østrig i 1866 blev overvundet og fjernet fra den Tyske Konfederation. Så blev Frankrig besejret i 1870 og områderne i Alsace og Lorraine blev krævet tilbage af Tyskland, hvorfor denne prins' berømmelse i dag går hele verden rundt.

2

Under middagsselskabet til aften fortalte prinsen historien om sit liv fra da han var ung og sagde: "I dag optræder nationer som om de gør deres ærinder i venskab og høflighed, men dette er fuldkommen overfladisk, for bagved denne facade lurer en kamp for overherredømme og gensidig foragt. Som alle I herrer ved, så var Preussen svagt og fattigt, da jeg var en ung dreng. At beskrive situationen i denne lille nation dengang fylder mig altid med intens lede, så jeg ikke kan fordrive billedet fra mit sind. Den såkaldte internationale lov, som skulle beskytte alle nationers rettigheder, gav fra starten ingen sikkerhed på nogen måde. I alle sager, hvor der opstod uenighed kom en stor magt og påberåbte sig den internationale lov og

stod ved den, hvis den gavnede; men hvis den stod til at tabe, skiftede den blot spor og brugte militær magt, således at den aldrig begrænsede sig selv til blot at forsvare sig. Små nationer som vores, derimod, måtte pligtro overholde loven til punkt og prikke og universelle principper, som vi ikke turde overtræde, hvilket resulterede i, at vi uvægerligt fejlede i at beskytte vores ret til selvstyre, ligegyldigt hvor meget vi forsøgte, når vi stod ansigt til ansigt med de store magters spot og foragt".

3

"Opildnet af denne beklagelige tilstand, samlede vi vores styrke som nation og gjorde store bestræbelser på at fremme en patriotisk ånd med håbet om at blive et land som fortjente passende respekt i diplomatiske anliggender. I mange årtier siden dengang og lige op til i dag er det eneste som vi ville opnå, at opretholde enhver nations autonome ret. Dog hører vi konstant rædselsvækkende udtryk fra andre magter om den måde, hvorpå Preussen har brugt magt på alle fronter og de kritiserer os for at glædes over vor militære dygtighed og fratage folket deres ubegrænsede magt. Dette er det fuldstændig modsatte af vores lands ønsker, der, motiveret af respekten for nationale rettigheder, håber, at hver nation kan blive uafhængig og udføre diplomatiske ærinder på lige fod og eksistere indenfor dets lovformelige territorier uden at få krænket sine grænser. Heldigvis har vise mænd af verden indset, at vi ikke har haft noget andet valg end at bruge magt for Tysklands ubegrænsede rettigheders skyld, selv også i tidligere felttog".

4

"Vi hører om nøden skabt i nationer fordi Britannien og Frankrig begærer oversøiske kolonier, hvordan de udnytter deres ressourcer og bruger magt som det passer dem. Dagen er ikke kommet endnu, hvor vi kan uddele tillid i venskabelige relationer i Europa. I herrer må heller ikke glemme at være årvågne og betænkelige, dette er det punkt som jeg sætter højest, eftersom jeg selv er født i en lille nation og er fortroligt bekendt med situationen. Det er også præcist derfor, at jeg er fast besluttet på ikke at lade offentlig debat distrahere mig fra min mission om at få totalt ubegrænsede rettigheder til vores nation. Selvom Japan måske underholder venlige diplomatiske relationer med et antal lande på nuværende tidspunkt, så bør venskabet med Tyskland være det mest fortrolige af dem alle, på grund af den sande respekt med hvilken vi vedligeholder retten til selvstyre".

5

Dette var minsandten væsentlige ord for udsendingene i selskabet, der lyttede ved bordet under denne banket og vi nød vores chance til at lære af prinsens velformulerede gloser, alt imens vi udmærket vidste hvilken sand mestertaktiker han er i politikens verden.

Om Krupps fabrikker i Essen i Ruhr distriktet:

6

Essen ligger nær floden Rhinen [...]. Med en befolkning på 51.526 er det en stor by i provinsen i Rhinlandet og der er reserver med både jern og kul. Dette forklarer, hvorfor Alfred Krupp byggede sit stålværk her, da han begyndte at fremstille våben, og i de sidste ti år har det ekspanderet betragteligt og er blevet det største industrielle værk i hele verden. Jernproduktion trives meget vel i Storbritannien, men ingen steder ligner denne enorme fabrik. Der er langt imellem de få butikker i byen, men der er op til tre tusinde arbejderhjem, alle bygget af Hr. Krupp. De mangler dog enhver form for vitalitet, for mange af beboerne er fattige folk, der synes ligeglade med at forbedre deres liv på nogen måde. Efter morgenmad besøgte vi selve fabrikken.

7

Efter at være blevet grundlagt i 1848 dækker værket nu et område på 400 hektarer, og det er her kanonen er støbt, imens mindre håndvåben fremstilles andetsteds. Sammenlagt har de ansat en daglig arbejdsstyrke på 20.000 mænd, hvoraf 12.000 er ansat her på fabrikken. Med mere end 10.000 arbejdere på dette sted, har Hr. Krupp fået en speciel tilladelse af den kejserlige regering til at have armerede vagter til at holde folk i ro. Fabrikken producerer hovedsagligt kanoner, kanonvogne og platforme, kanonkugler og jernspor, imens det andet værk normalt fremstiller håndvåben og stikvåben.

8

I et værksted var der seks par trommeformede bessemer konvertere ^{NOTE}, hver med kapacitet til at holde syv tons jern, som bruges til at producere en konstant beholdning af smedejern. Det smeltede jern anbringes derefter på en støbeske, der bevæges af en dampmaskine hen til en støbeform, der står på midten af gulvet. Sammen med konverterne er der dampdrevede stempler, der minutiøst holder konverterne i en vertikal position for derefter med det samme at vende dem horisontalt, hvilket bringer det smeltede jern indeni i bevægelse, så det fyldes med luft. Dette er muligvis en god måde at adskille kulstoffet fra jernet,

men på ingen af de steder hvor vi så Bessermers processen blive brugt havde vi set noget, der lignede denne maskine før.

9

Der var adskillige værksteder, hvor skinner var under fremstilling. I den første bygning blev jernet rullet i ottekantede stykker. Hertil er der et gigantisk damphjul med 1.000 hestekræfter, der målte fjorten fod på langs og mens det kører rundt, roterer en lang rullemaskine, der presser jernet ud. I den anden bygning er der et andet damphjul med lignende kraft, der kører en maskine rundt, så den kan rulle jernstykkerne op til skinner. Vi fik fortalt, at 1000 separate skinner produceres hvert døgn, og stedets spektakulære dimension var uovertruffen.

10

Derefter gik vi hen til det sted, hvor kanoner støbes. Der så vi en 50 tons hammer, der var ti fod lang og så tung, at det ville tage den kombinerede styrke af otte hundrede mænd at løfte den bare en smule. Efter at være blevet løftet, væltede den ned på en jernplatform nedenunder for at hamre kanonens geværløb ud. Den siges at have en dampkraft på 800 tons, hvorimod den største hammer vi havde set i Storbritannien var 30 på tons. Den var et fint eksempel i sig selv og var stor nok til at optage et helt værksted, men den var ligesom et spædbarn sammenlignet med den gigantiske hammer her.

11

På denne dag var de i gang med at støbe to hundrede tons klodser til kanoner. Efter først at være støbt i en støbeform blev hver kanon taget ud og hedet op i en enorm smelteovn, som udspyede røde flammer i alle retninger. Derefter blev det bragt til en damphammer på en rullebogn og placeret på jernplatformen, hvorpå hammeren blev taget i brug og hamrede ned. Efter hvertammerslag var blokken ændret en smule. Denne proces kræver kun fem eller seks arbejdere. Det eneste andet støberi i verden som har en hammer på denne størrelse er i Rusland!

Udover denne hammer var der også nogle på 25 tons, 20 tons og 15 tons i værkstederne. De blev brugt til at fremstille dele såsom hjul og aksler til smidighed og våbenplatforme og andre genstande. Skorstenene i alle størrelser tårnede over fabrikkens tage, den største af dem målte 30 fod omkring basen og 140 fod i højden. Ud fra nogle af skorstenene strømmede hvid damp, sort røg klatrede højt op i himlen og hvirvlede luften op til en foruroligende masse. Fabriksområdet var af enorm størrelse med aflange værksteder, der strakte sig fra den ene side til den anden. Det ville tage tre dage at se hele værket, så vi kunne kun vandre en smule rundt og få et generelt indtryk.

Imellem disse vidtstrakte værksteder var der en lille bygning med en masse vinduer, der lå bag lave mure og lignede en forstadsbolig. Det var i dette hus at Hr. Krupp var født og opvokset, og det er nu blevet bragt tilbage til dets tidligere tilstand for at mindes hans bedrifter. Indtil for fyrré år siden havde Hr. Krupp ingen familieformue og lavede forretning i jernhandel, hvor han havde seks arbejdere ansat, der fremstillede jernvarer som han selv markedsførte. På et tidspunkt tog han til Storbritannien og arbejdede der i adskillige årtier, hvor han undervejs fik en masse praktisk erfaring. Med tiden etablerede han sin egen fabrik her og i de femogtyve år der er gået siden dengang har hans fabrik vokset sig til det blomstrende sted, vi vidner i dag. Hvert år har værkets indkomst overgået dets udgifter og har givet en årlig profit på 1.000.000. Det næste vi så var et treetagers værksted, hvor projektiler og våbenplatforme fremstilles. Granater af bly og spidset med stål fremstilles på den øverste etage og i de seneste år er disse blevet forretningens hovedindtægtskilde. På anden sal laves våbenplatforme med stål i stedet for træ, fordi træ er tungt og brækker let over, hvorimod stålvåbenplatforme bygges i hule sektioner, der smeltes sammen, hvilket gør dem både lette og stærke. Derudover blev der fremstillet forskellig slags udstyr til brug i felten og på fæstninger. I en anden stor bygning var der et sted, hvor kanonløb gennemgår den sidste del af processen, hvor de pudses og poleres. Der var mere end 100 kanoner med otte tommer kaliber. Sammen med 460 mindre kanoner. Vi blev vist den allerede færdiggjorte kanon som skulle sendes til fremvisning på Verdensudstillingen i Wien. Denne kanon havde en tolv tommer kaliber til at affyre kanonkugler på 1.000 pund og granater på 800 pund; den var tyve fod lang, vejede 3.000 tons og var 32.000 værd.

Derfra fortsatte vi til en bane, der bruges til at teste kanoner. Den er nedsat i en vold og den udsatte flanke er blevet lavet om til en høj, hvor man kan skyde til måls. Et kurvet dige af jord er blevet lavet specielt med en indvendig tunnel med et rør, der er udstyret med elektriske kabler til at affyre kanonen. I dag testede man

en otte tommer kanon, der var ladet med sytten kilogram krudt. Alle der var inde i tunnelen løb ud for at søge dækning, og da den elektriske forbindelse fik kanonen til at affyre, rystede en eksplosion jorden, hvorpå alle hurtigt løb tilbage for at undersøge resultatet. Eksplosionens styrke var kolossal, men der var ingen beskadigelse, da folk var beskyttet af jordens tykkelse. Derefter hørte vi hurtigskydende ild fra en feltkanon, hvor ni skud blev affyret inden for et enkelt minut.

15

Efter frokost besøgte vi kanonstøberiet [...]. På gulvet indenfor var der en smelteovn med tohundrede åbninger, hvor man kunne indsætte 1.200 smeltedigler til at smelte jernet. Nihundrede arbejdere åbnede samtidigt smelteovnens låger og hældte det smeltede jern direkte ind i støbeformen og benyttede sig af håndkærrer til at tage smeltediglerne ud (I Britannien gjorde de dette med færre hænder i arbejde ved at hælde det ind i en stor separat øseske). Gnister af ildrødt jern fløj alle steder og hele bygningen fik en dyb højrød farve. Der var også et værksted, hvor maskineri bruges til at fremstille en stor mængde smeltedigler, som var ottekantet i formen i stedet for de runde som vi havde set i Britannien. Vi fik at vide, at disse kun bruges én gang før de kasseres. [1]Bessermere processen var en metode til at lave råjern om til stål ved hjælp af højovne. Metoden revolutionerede i 1856 jern- og stålindustrien fordi jern og stål blev betydeligt billigere og hurtigere at producere. Omdannelsen sker i bessemer konverteren som er en højovn, en stålbeholder, hvor det smeltende jern opvarmes.

Om de storpolitiske konsekvenser af Tysklands højtudviklede stålindustri: ID

18

Det siger sig selv, at Preussens fortsatte spektakulære militære succes er grundlagt på den politiske arv fra Friedrich II. Den er blevet videregivet til nutiden igennem udnævnelsen af mænd som Kansler Bismarck og den fremragende Feltmarskal Von Moltke, hvilket tillader at der hersker harmoni mellem hersker og borger og giver plads til at en intelligent regering kan udfolde sig. At fremstille og forsyne våben af en usammenlignelig styrke til at udstyre infanteri, kavaleri og artilleri er dog en bedrift, der er opnået igennem ekstraordinær teknisk snilde af denne producent, Hr. Krupp. Ved at have grundlagt denne travle bikube af aktivitet med mere end 20.000 arbejdere på landet i det vestlige Tyskland, vil hans navn for evigt forbindes med Preussens militære ry. [...]

Selvom briterne med deres avancerede stålindustri ikke nærer ærefrygt for ham, så følger alle de små lande uundgåeligt Hr. Krupps eksempel i forsøget på at hæve deres nationale prestige, derfor har hans produkter betydelig indflydelse på statens affærer og udøver kolossal magt.

Om Tysklands nationale politik og økonomi: ID

Hovedsagligt tjener Preusserne til føden ved at kultivere deres afgrøder og opfostre kreaturer, og 12.000.000 mennesker, eller halvdelen af den samlede befolkning, er ansat i landbrug. Som Preussens handel med Storbritannien afslører, så er omfanget af landbrugsprodukter tilstrækkeligt til at overskydende mængder kan blive eksporteret. Profitten herfra udgør fundamentet (af deres økonomi), og på samme måde arbejder de med minedrift og produktion, idet de handler med fremmede lande og sejler til nær og fjern. Dog er de ikke som briterne og franskmændene, der søger at berige deres lande ved at tjene en profit som børsmæglere i søhandlen ved regelmæssigt at importere råmateriale fra fjerne egne for blot at forarbejde det hjemme før det igen eksporteres. Resultatet er at Preussen kun er kendt for sin militære dygtighed i fjerne lande, men når man skal karakterisere særprægene i deres nationale politik, er der faktisk en stor lighed med Japan og der er mere at opnå ved at studere landets politik og skikke, i stedet for forholdene i Storbritannien og Frankrig.

Kume Kunitake: The Iwakura Embassy: A True Account of the Ambassador Extraordinary & Plenipotentiary's Journey of Observation Through the United States of America and Europe. bind III. Curzon Press Ltd. UK, 2002. s.286-290, 291-292, 323-325. Oversat af Martin A. Husted.

En plan for en moderne japansk hær

OM EN PLAN FOR EN MODERNE JAPANSK HÆR CA. 1872 ^{ID}

Japan havde brug for en moderne hær, hvis det skulle have en chance for at opnå en lighed med Vesten. Kildens afsender er general Aritomo Yamagata (1838-1922), der i ca. 1872 skrev "Betænkning om Militæraffære og Værnepligt".

1

Den første opgave for Ministeriet for Militære Affær er at udtænke et system, der kan forsvare vores hjemland. Til dette formål kræves der to kategorier af soldater: En stående hær og dem i reserven [...]. Skabelsen af en stående hær til vores land er en opgave, der ikke må forsinkes. Det tilrådes, at et bestemt antal af stærke og modige unge mænd udvælges fra hver region i Japan [...] og at disse unge mænd trænes i vestlig militærvidenskab og trænes med hård hånd, således at de kan indsættes, hvis kravet er. De såkaldte reservister er normalt ikke udstationeret på kaserne. I fredstid forbliver de i deres hjem, og i en nødsituation indkaldes de til tjeneste. Alle europæiske lande har reservister, og blandt dem har Preussen flest. Der er ikke en eneste våbenfør mand i Preussen, der ikke er militærtrænet. Preussen og Frankrig var fornyeligt i krig, og den første vandt nemt...

2

Det tilrådes, at vores land tillægger sig et system, hvor enhver våbenfør tyveårig mand skal i militærtjeneste, medmindre hans fravær fra hjemmet vil skabe unødige trængsler for hans familie. Der skal ikke være forskel mellem den almindelige mand og dem fra samurai-klassen. De skal alle sammen indgå sammen i tjeneste, og efter deres værnepligt rejse tilbage til deres hjem. På denne måde vil enhver mand blive soldat, og ingen region i landet vil være forsvarsløs.

Oyama Azusa (ed.): Yamagata Aritomo Ikensho. Hara Shobo, 1966. s. 43-46. Oversat til engelsk I: David J. Lu: Japan a documentary history - the late Tokugawa period to the present. Routledge, 1996. s. 315-318. Oversat Martin A. Husted.

Fredsftalen mellem Japan og Rusland, 16.10. 1905

OM FREDSAFTALEN MELLEM JAPAN OG RUSLAND, 16.10. 1905 ID

Den russisk-japanske krig var den første stormagtskrig mellem den nye stormagt Japan og den gamle, europæiske stormagt Rusland. Mod alles forventninger blev Rusland militært ydmyget med nederlaget til Japan i 1905. Kilden gengiver udvalgte paragraffer i fredsftalen fra 1905.

Artikel 1. ID

1

Der skal fremover være fred og venskab mellem deres majestæter Kejseren Af Japan og Kejseren For Alle Russere og deres respektive stater og undersætter.

Artikel 2. ID

2

Den Kejserlige Russiske Regering anerkender Japans altoverskyggende politiske, økonomiske og militære interesser i Korea, og indvilliger i hverken at ville forhindre eller blande sig i sådanne tiltag af styring, beskyttelse eller kontrol, hvormed Den Kejserlige Japanske Regering finder det nødvendigt at udføre i Korea. [...]

Artikel 3. ID

3

[...] Den Kejserlige Russiske Regering erklærer, at den i Manchuriet ikke har nogen territoriale indrømmelser, [...] eller eksklusive fordele [...]

Artikel 5. ID

5

Den Kejserlige Russiske Regering overfører og tildeler til Den Kejserlige Japanske Regering, med anerkendelsen af Kinas Regering, lejen til Port Arthur [...] og de omkringliggende territorier og havområder samt alle rettigheder og privileger og indrømmelser, der er forbundet med eller dannet i forbindelsen med denne leje [...] De to kontraktindgående parter engagerer sig gensidigt i erhvervelsen af den kinesiske regerings tilkendegivelse af den overstående aftale.

Artikel 6. ID

6

Den Kejserlige Russiske Regering overfører og tildeler, uden kompensation og med den kinesiske regerings tilkendegivelse, jernbanen mellem Kwanchengtze, Changtu og Port Arthur til Den Kejserlige Japanske Regering [...].

Text of the Treaty: Signed by the Emperor of Japan and Czar of Russia. New York Times, 17. oktober 1905. nytimes.com.
Oversat af Martin A. Husted

Japans udvikling i tal

1890	1913	
Storbritanien	11,2 (29,9%)	15,8 (34,6%)
USA	9,6 (15,3%)	22,5 (23,1%)
Tyskland	5,6 (11,3%)	14,1 (21%)
Japan	2,5 (6,3%)	6,6 (12,8%)
Rusland	4,3 (3,6%)	12,3 (7%)
Italien	2,7 (9%)	4,1 (11,6)

Tabel 6.

Urbaniseringsprocessen: Bybefolkningen (i millioner) i udvalgte stater, og som procent af den samlede befolkning 1890-1913

S. Nisikawa and Yuzo Yamamoto (red.): Sangyokano Jidai II (The Age of Industrialization II). Tokyo 1990, s. 100-103.

Eksport							
	Silke	Bomuldsgarn	Kul	Silketøj	Te	Kobber	Bomuldstøj
1893	25	12	9	8	5	4	–
1913	30	5	4	6	–	4	5
Import							
	Ris	Rå bomuld	Sukker	Maskiner	Jern	Bomuldstøj	Oliekager ^{NOTE}

1893	17	16	10	5	4	4	–
1913	7	32	5	5	8	–	5

Tabel 7.

Japans seks største eksport og importgrupper i 1893 og 1913(i pct.).

Note: Alle procenttal er rundet op til nærmeste hele tal.

S. Nisikawa and Yuzo Yamamoto (red.): Sangyokano Jidai II (The Age of Industrialization II). Tokyo 1990, s. 100-103.

Eksport							
	USA	Kina	Frankrig	Storbritanien	Indien	Tyskland	Australasien ^{NOTE}
1895	44	23	19	7	1	1	1
1913	30	30	10	5	5	2	2
Import							
	Storbritanien	Kina	Indien	USA	Tyskland	Frankrig	Australasien
1895	42	21	12	9	6	4	0
1913	17	13	24	17	9	1	2

Tabel 8.

Japans største eksport og importlande i 1885 og 1913 (i pct.).

Note: Alle procenttal er rundet op til nærmeste hele tal.

Nisikawa and Yuzo Yamamoto (Red.): Sangyokano Jidai II (The Age of Industrialization II). Tokyo 1990, s. 100-103.